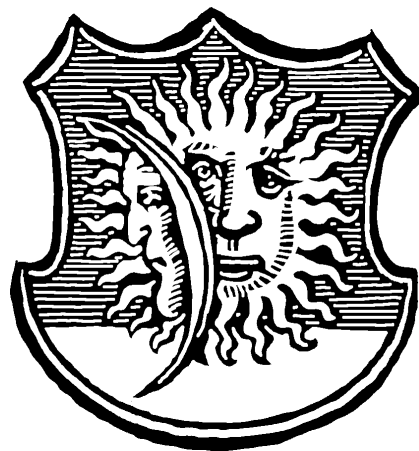
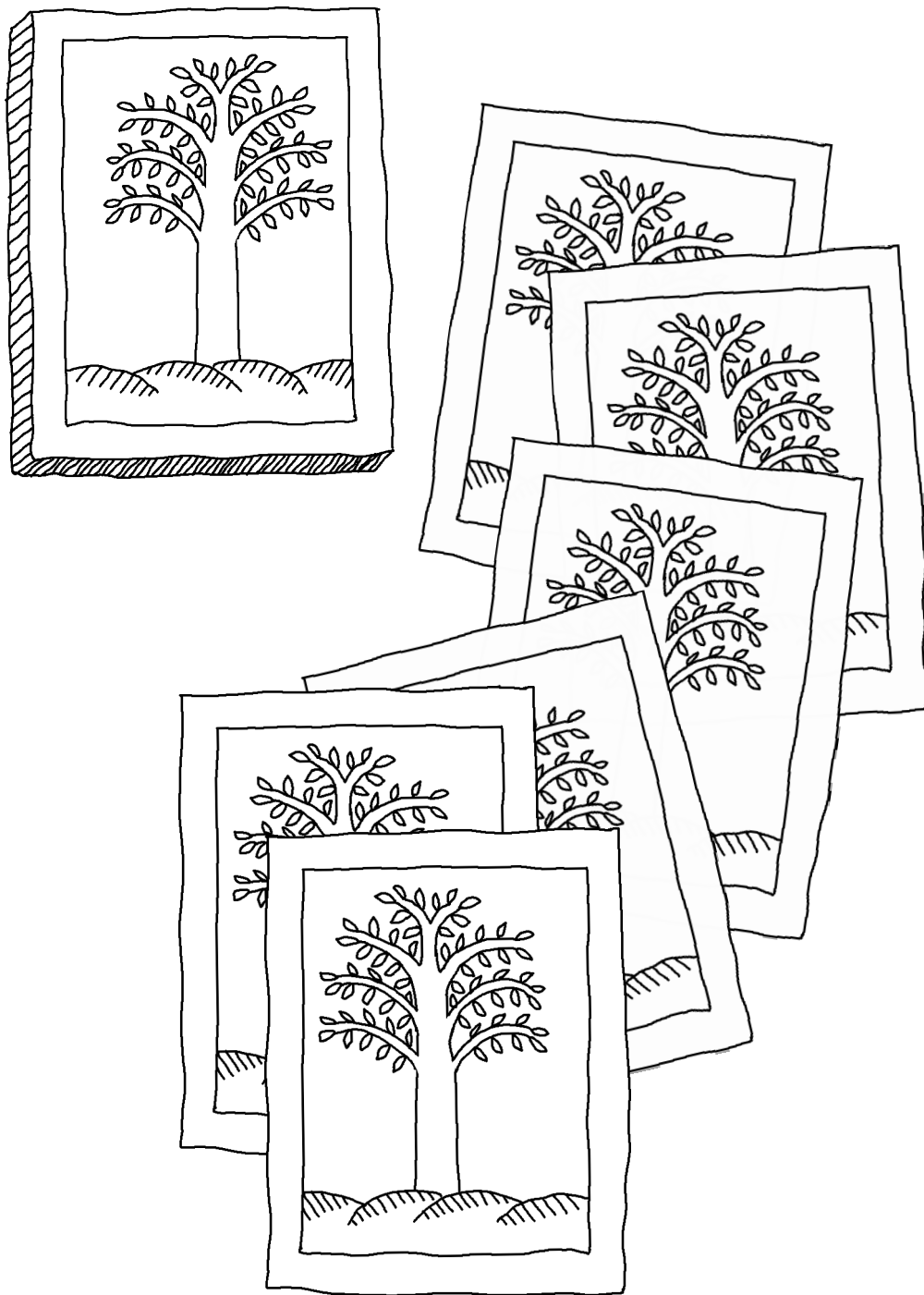

ДРЭВАРЫТЫ

STVARAJ_BY

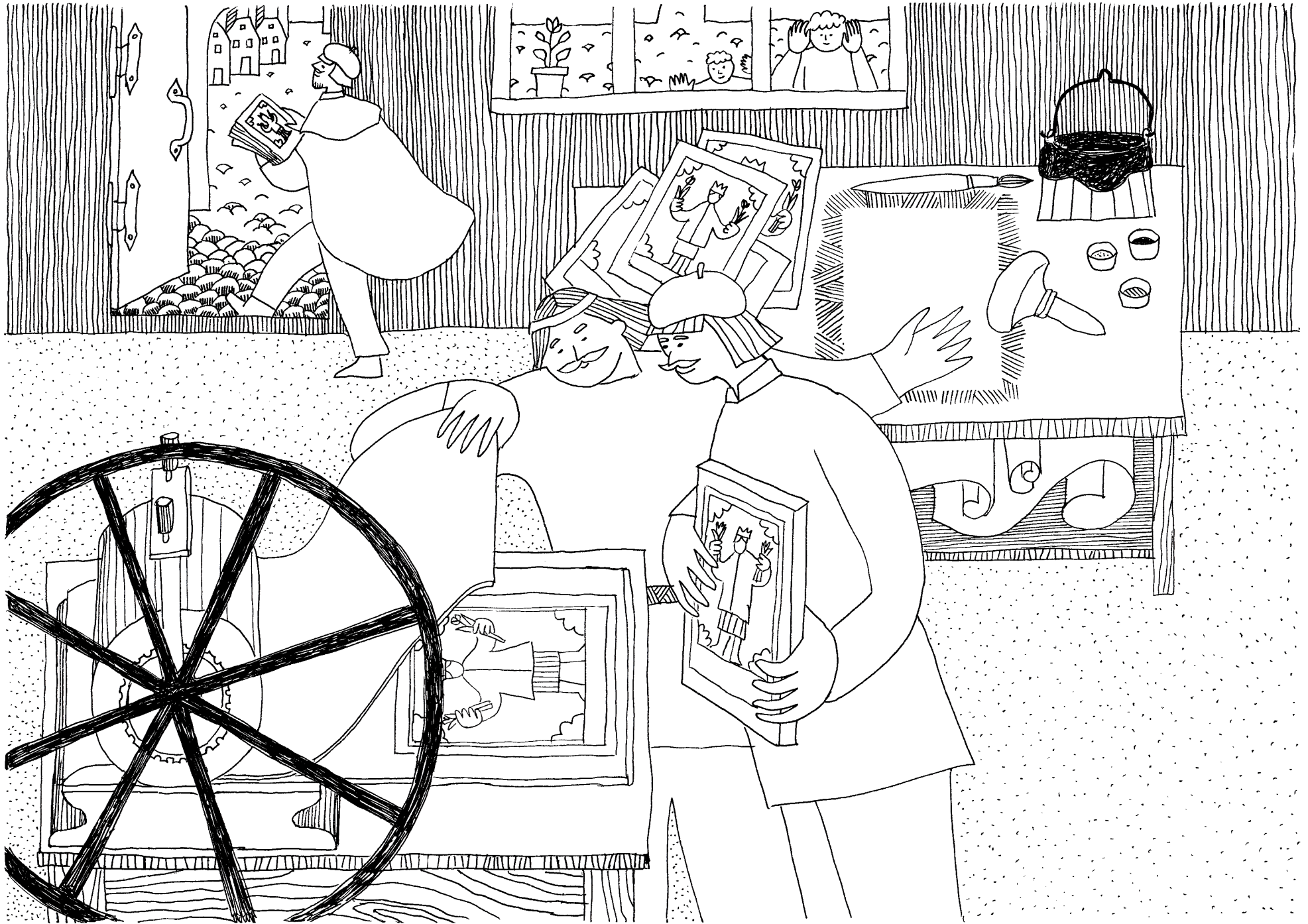

Што такое гравюра?

Гравюра – гэта выява на паперы, якая атрымалася з отціску нафарбаванай **матрыцы** – пліты з выразаным малюнкам. **Матрыца** – гэта **маці** гравюры. Галоўная адметнасьць гравюры сярод іншых відаў мастацтва – **тыраж, наклад**. Іншая асаблівасьць – адбітак на паперы “адлюстраваны” ад малюнка на пліце.

Часта пераносіць малюнак з эскіза на матрыцу даручалі рэзчыкам, якія не былі мастакамі. Таму з усіх адбіткаў найбольш каштоўныя тыя, што надрукаваныя альбо самім мастаком, альбо пры яго асабістым удзеле. Называюцца такія адбіткі **эстампамі**.

Дрэварыт

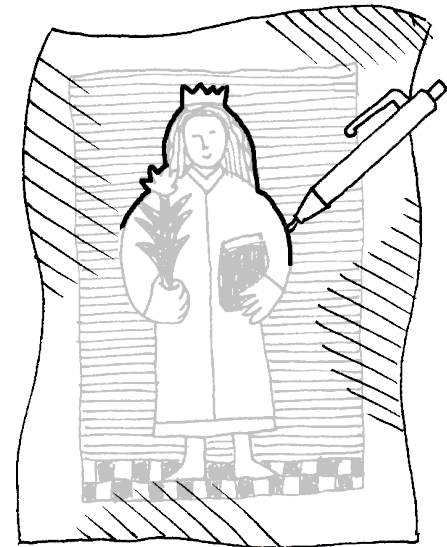
У старыя часы друкаванай формай – матрыцай – мастаку-гравёру служылі пліты зь металу й дрэва. Гравюра на дрэве называецца **дрэварыт**, альбо **ксілаграфія**.

Дрэварыт – гэта самая даўняя гравюрная тэхніка. Гравёр-рэзчык з дапамогай вострых нажэй і стамескі вымаў вялікія плоскасьці дрэва (на гравюры гэта белае поле) і пакідаў тонкія лініі, на якія накатвалася фарба. Пасьля прыцісканьня фарба заставалася на паперы. Сёньня замест дрэва часта выкарыстоўваюць лінолеум, бо ён мягчэйшы. Гравюра на лінолеуме называецца **лінарыт**.

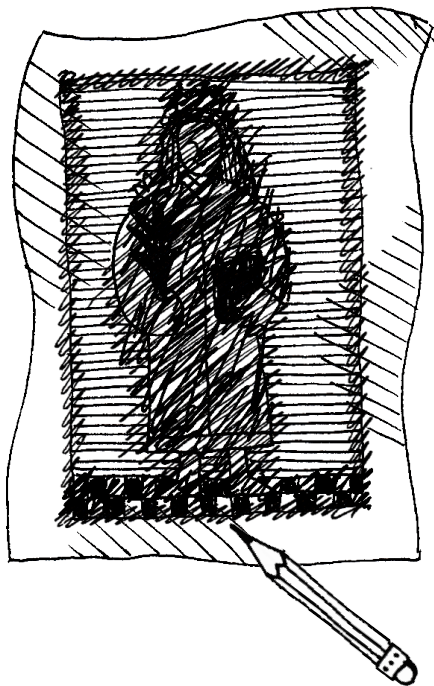
Каб зрабіць дрэварыт/лінарыт вам спатрэбяцца: папера, калька (паўпразрыстая папера), ручка альбо фламастар, аловак, дошка альбо лінолеум, інструмент для рэзкі, тыпаграфская фарба, валік для тыпаграфскай фарбы.

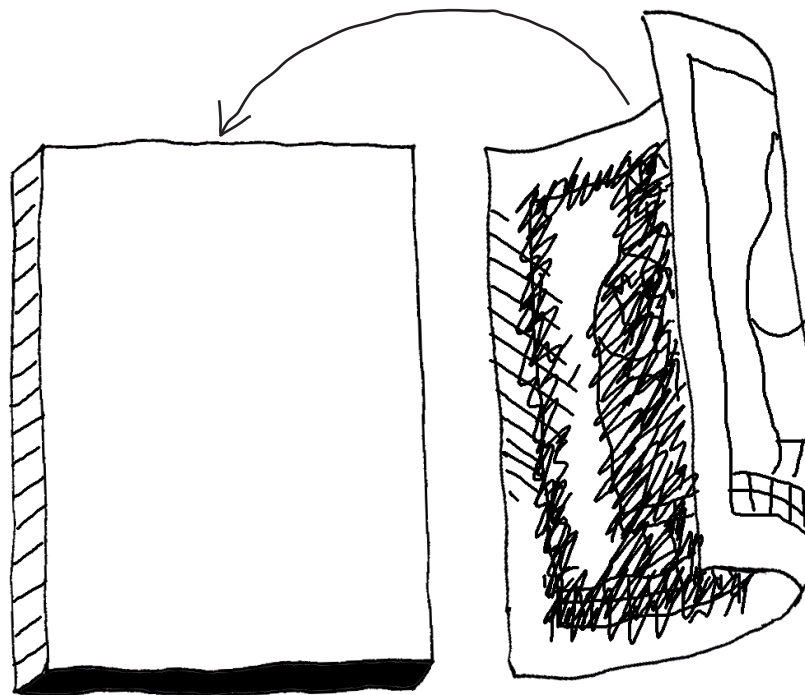
1. Зрабіць эскіз.

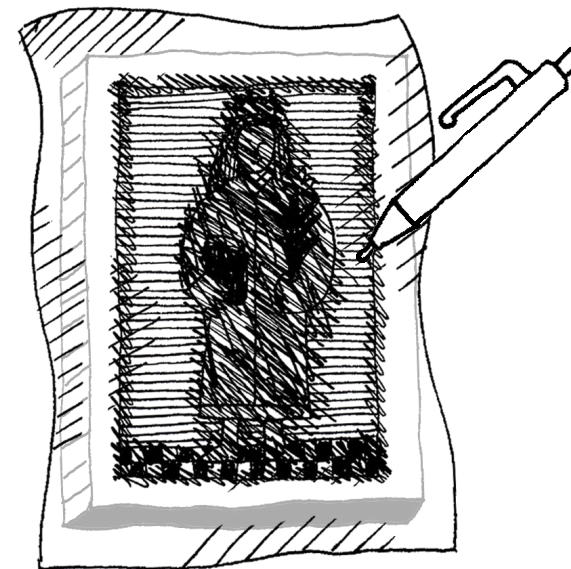
2. Накрыць калькай і абрысаваць ручкай альбо фламастэрам.

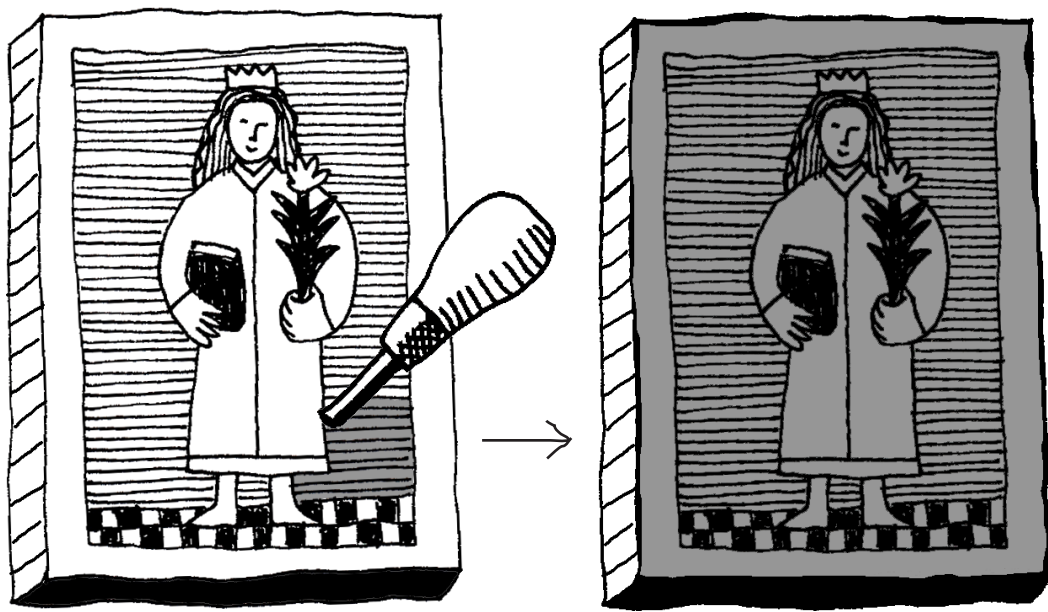
3. Атрыманы рысунак нацерці алоўкам.

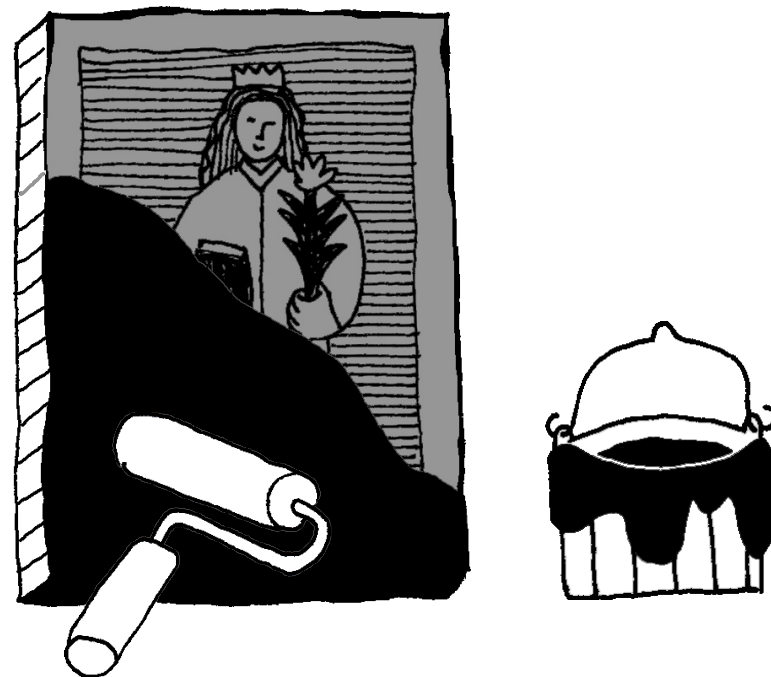
4. Перагарнуць кальку й пакласьці на дошку/лінолеум нашмараваным бокам да дошкі/лінолеума.

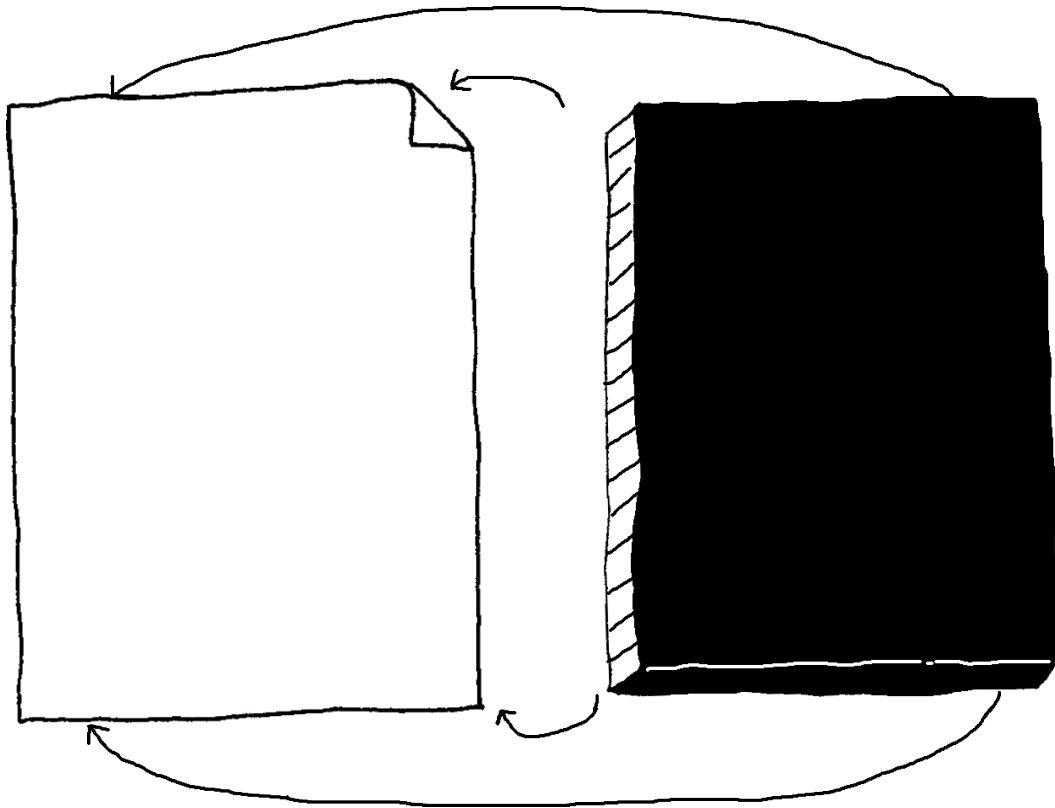
5. Ручкай абвесьці контуры выявы, каб яны адбіліся на дошцы/лінолеуме.

6. Выбраць стамескай дрэва/лінолеум у тых месцах, дзе мае за-стацца колер паперы.

7. Закатаць фарбай матрыцу.

8. Зробіть адбітак на паперы.

Эстамп гатовы!

Народныя дрэварыты

Здаўна ў Беларусі дрэварыты выраблялі народныя майстры. Часта за ўзор для свайго твору яны бралі так званыя "святые абразкі" – малюнкi рэлігійнага толку, якія масава распаўсюджваліся касьцёламі й цэрквамі.

Узор "святых абразкаў", якім карысталіся народныя мастакі й майстры для стварэння сваёй гравюры.

Але ў народных дрэварытах перш-наперш зьвяртае на сябе ўвагу **контур**, які рысуе ўсе прадметы, акрэсьлівае ўсе плоскасьці.

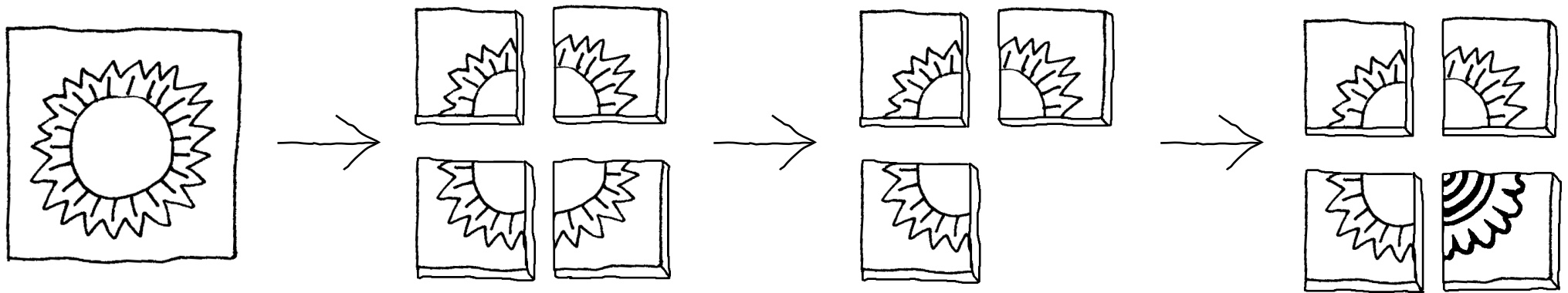
На прадметах і фігурах няма сьвятла й ценяў, усе **элементы плоскія** й таму вельмі **дэкаратыўныя**.

У народных ксілаграфіях багатыя геамэтрычныя й **расьлінна-геамэтрычныя арнамэнты**.

Дошкі для форм рыхтаваліся зь мяккіх парод дрэва прадольнага расьпілу – уздоўж валокнаў.

Вялікія дрэварыты часам адбіваліся адразу з чатырох дошчак замест адной вялікай, якую часам цяжка было дастаць. Здаралася, што адна з дошчак псавалася альбо гублялася. Тады мастак-разьбяр выразаў новую дошачку замест папярэдняй. Часам яны моцна адрозьніваліся, і цяпер можна лёгка пазнаць руку першага й другога майстра.

Разрэжце выявы на старонках 12-14 на тры часткі й складзіце зь іх цэлыя рэпрадукцыі, дапаўняючы адсутныя часткі. Вы ўбачыце, як выглядалі гравюры, матрыцы якіх былі часткова страчаныя й затым замененыя іншымі майстрамі на новыя.

Каляровыя дрэварыты

Спачатку дрэварыты рабілі толькі чорнай фарбай. Але потым мастакі пачалі дадаваць паверх чорнага адбітку колеры: чырвоны, брунатны (карычневы), аліўкавы, жоўты, бардовы, блакітны й іншыя. Народныя ксілографы ўжывалі плоскія каляровыя плямы, якія сьмела накладалі адну каля адной.

Часта дрэварыты фарбавалі з дапамогаю **трафарэтаў**. На дрэварытны адбітак накладалі кардон адпаведнага памеру з выразанымі адтулінамі. Адтуліны адпавядалі месцам, дзе патрэбны той ці іншы колер. Кардонка па чарзе накладалася на ўсе адбіткі, і майстар мэханічна зафарбоўваў часткі выявы па чарзе кожнаю фарбаю.

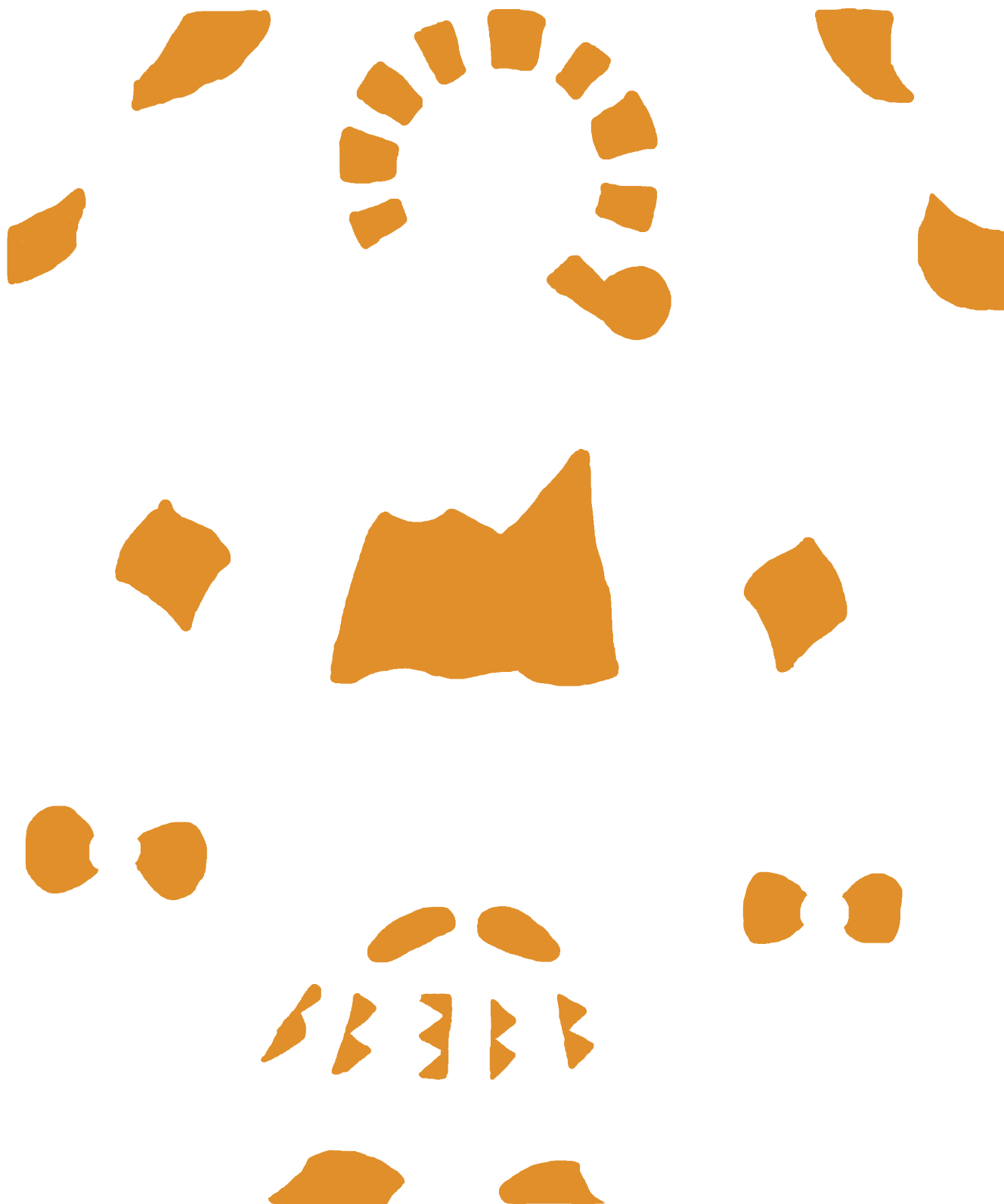
Раздрукуйце старонкі 16-21, выражце зафарбаваныя часткі. Па чарзе кладзіце трафарэты на аркуш паперы й зафарбоўвайце.

Затым раздрукуйце на атрыманым каляровым малюнку любую са старонак 12-14. (Карыстайцеся струменным прынтэрам.)

Дарысуйце кавалачак, якога не дастае.

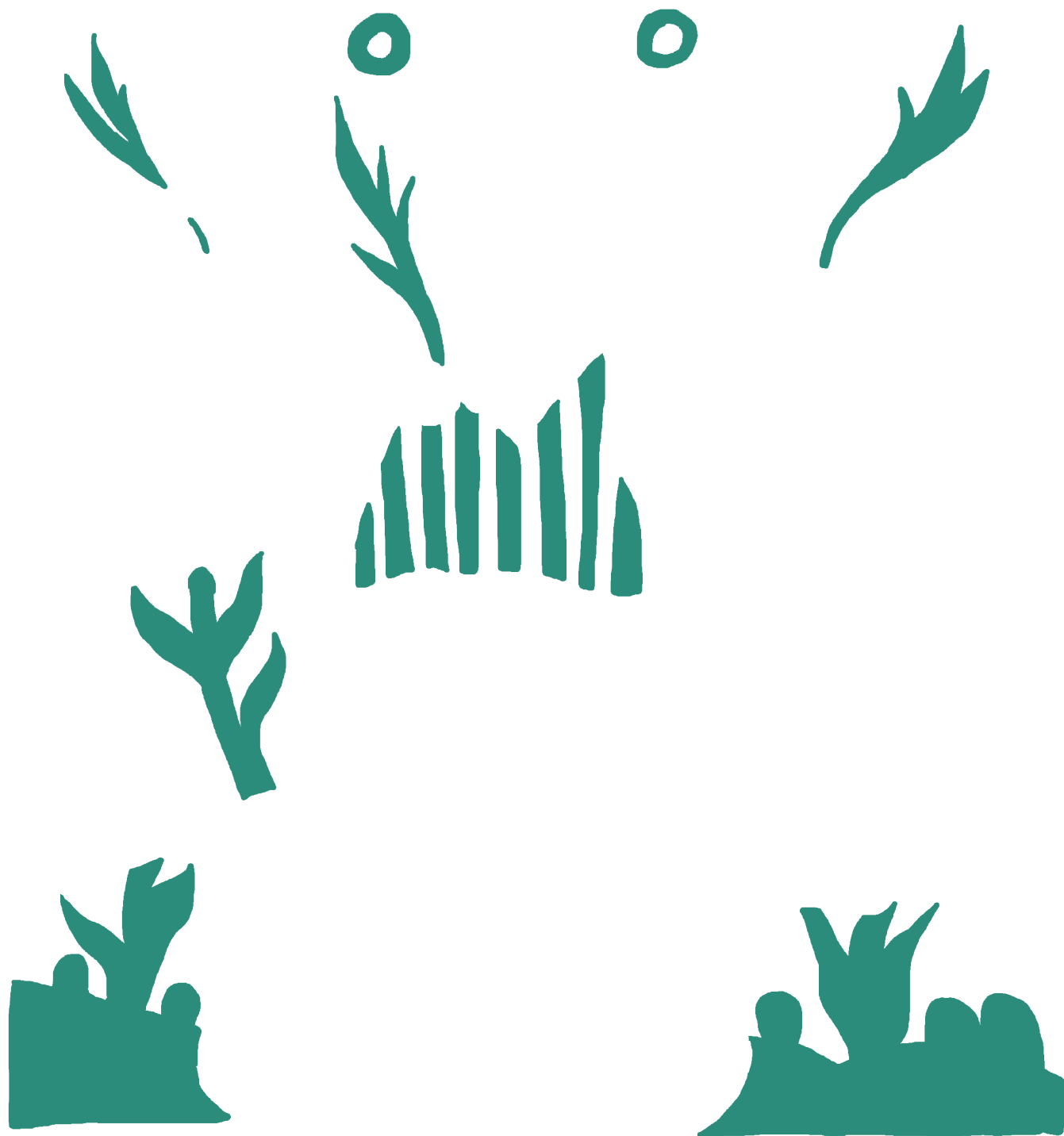

Брунатны (Карычневы)

Дрэварыт прыйшоў у Беларусь

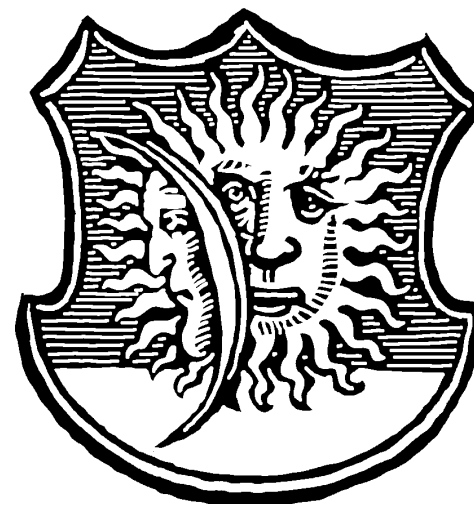
Першыя ўзоры дрэварыта з'явіліся на Далёкім Усходзе, каля 6–7 стагодзьдзя, у Эўропе першыя адбіткі маглi быць зроблены ў канцы 14 стагодзьдзя. На тэрыторыі Беларусі дрэварыт з'явіўся ў пачатку 16 стагодзьдзя.

6 жніўня 1517 году выйшла першая друкаваная кніга **”Псалтыр”** у Францыска Скарыны. Разам з гэтай кнігай для Беларусі нарадзіўся новы від мастацтва – кніжная ксілаграфія, альбо дрэварыт.

Псалтыр – гэта частка **Бібліі**. У Псалтыры запісаныя прыгожыя ўзьнёслыя песьні - **псалмы**, зь якімі старажытны цар Давыд зьвяртаўся да Бога.

У далёкім мінулым Псалтыр быў настольнай кнігай адукаванага чалавека, бо па Псалтыру вучыліся чытаць. Таму Францыск Скарына і выбраў гэтую частку **Бібліі**, каб надрукаваць першай.

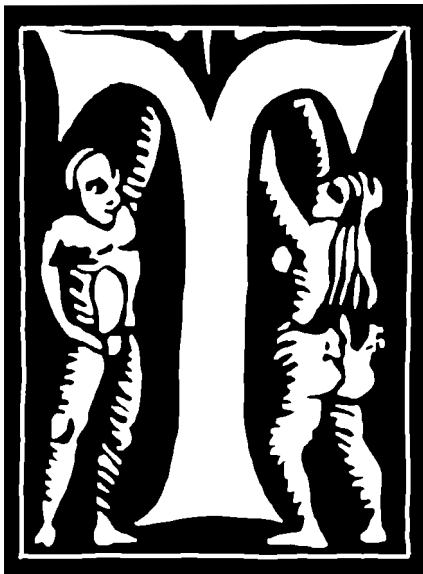
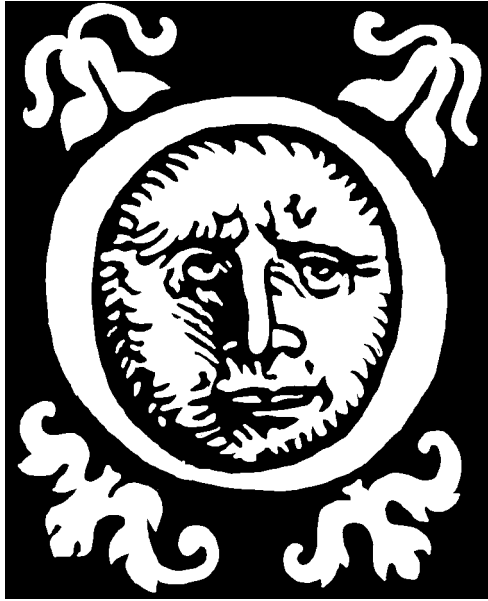
Біблія была асноўнай кнігай, якую друкавалі ў старыя часы. З грэцкай мовы слова **Біблія** так і перакладаецца на беларускую – **кніга**

Ініцыялы –
галоўныя літары –
з кніг
Францыска
Скарыны

Францыск Скарына

Дык чаму Францішак Скарына так шануецца ў Беларусі і ўсім славянскім сьвеце?

Скарына ўпершыню надрукаваў кнігу **кірыліцай** – раней кірылічным альфабэтам пісалі толькі ўручную. Гэта вымагала шмат часу, і таму кніг для беларусаў і беларусак было мала.

Скарына ўвёў у славянскую кірылічную кнігу **тытульную старонку**, альбо **тытул**, з назваю й інфармацыяй аб выданьні.

Цяпер галоўную інфармацыю аб зьмесьце кнігі мы можам коратка прачытаць на адным аркушыку не праглядаючы асноўнага тэксту.

Дадаў нумарацыю старонак.

РЛЖЖБ

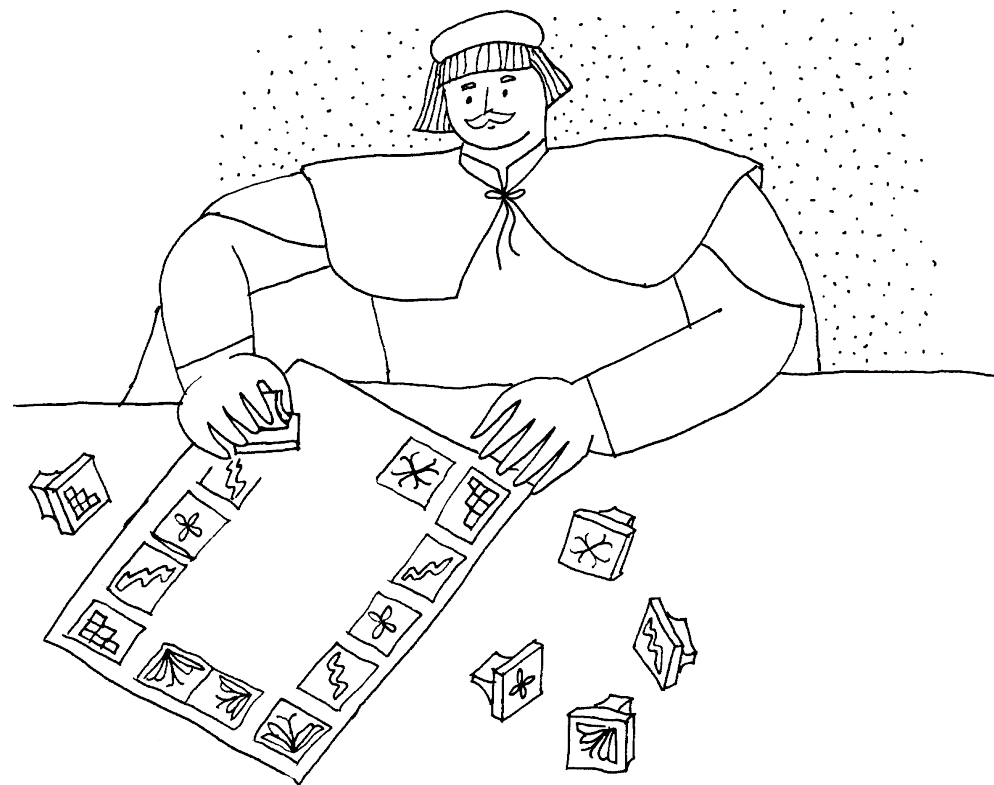
Скарына выкарыстоўваў самабытны шрыфт, узяты зь беларускіх рукапісаў, але зрабіў яго больш чоткім, выразным, эканомным, каб яго было зручней друкаваць і чытаць.

Францыск Скарына друкаваў тэксты на старонках у выглядзе трохкутніка, келіха, ромба.

Гэты прыём, які ідзе ад беларускай рукапіснай кнігі, палягчае чытаньне, дае адпачынак вачам.

Прынёс ва ўсходнеславянскае друкарства наборны арнамэнт – гэта арнамэнт, які складаецца з асобных элемэнтаў, якія можна па-рознаму кампанаваць паміж сабой і такім чынам хутка рабіць шмат разнастайных

упрыгожаньняў на старонках кнігі. Раней жа кожны арнамэнт у кнізе выкарыстоўваўся толькі адзін раз.

Скарына прывёз з Прагі ў Вільню выдатныя ўзоры (прыклады) дрэварытаў, якія служылі прыкладам цэлым пакаленьням беларускіх мастакоў, што працавалі ў шматлікіх беларускіх друкарнях.

Ілюстрацыі скарынаўскай Бібліі дзеляцца на групы

Партрэт –
упершыню ў гісто-
рыі партрэт друкара
быў разьмешчаны
побач зь біблійнымі
тэкстамі.

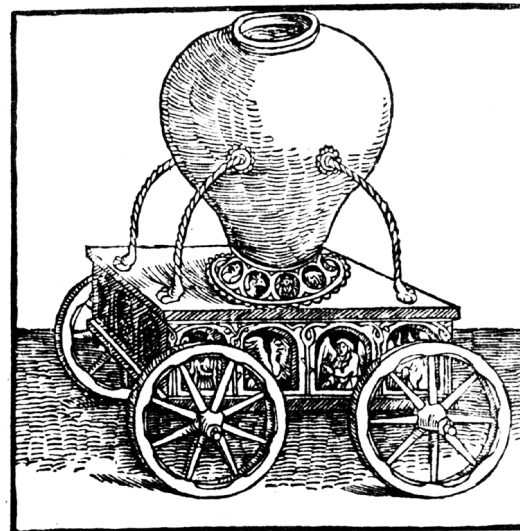
Сюжетныя
ілюстрацыі –
сцэны з тэксту. Яны
былі насычаныя дэ-
талямі з тагачаснага
жыцця людзей:
дэталлямі адзення,
побыту.

НИГИ СЪДЕИ • ЕЖЕ ШЕВРЕИ ЯЗЫ
БЯЮТСЯ ШОФТИНЫ • ЗЪПОЛЗНЕ
ВЫЛОЖЕНЫ НАРЪСЪДНИИ ЯЗЫКЪ
ДОКТОРЪ ФРАНЦУЗСКЪ СКОРНОЮ
ИЗЪСЛАВНАГО ГЛАЯ ПОЛОЦКА • БОГЪ КОСЪТИ
НАЛЪ ДЪ ПОСЛОДЦЪ КИЯЩЕ ПОСИНЯЮТСЯ ? 7

Прадметныя ілюстрацыі – новы жанр беларускай кніжнай графікі. Скарына пісаў, што выявы прадметаў у кнізе дапамогуць чытачам дакладна ўявіць побыт тых часоў, калі адбываліся падзеі, апісаныя ў Бібліі.

КНИГИ ТРЕТИЙ
ВЗОРЪ ДЕСЯТИ ПОДЪСТАВКЪ И БЯНЕН ИХЪ

Сила же Гириамъ десяти подъявокъ. Не
длинныхъ, четырехъ локтей въдолжъ едина каждая по
ставка, и четырехъ локтей ширины, и трехъ локтей
высоки. • Якоже дело подъявокъ между ритинами

Ініцыялы – упрыгожаныя літары, зь якіх пачынаецца тэкст на старонцы. Яны прыцягваюць увагу, ствараюць настрой і запрашаюць да чытаньня. Скарынаўскія ініцыялы ўпрыгожаныя малюнкамі пладоў, зьвяроў, рыб, птушак, чалавечых фігур. Сустракаюцца беларускія валашкі, ка-
нюшына.

ΠΕΤΡΟΒΟ - 4 4.

ПОГЛЯННЭ' ГОБОРЪН СЕ' ЁЖЕ

Писалъ ко всемъ хрѣтіаномъ . побѣда ѣ
ко ѡверхѣ хрѣтове мудрци сего свѣта сѹт
меріен . ѿневинноѹъ житіа нашего ѿже
ѹбога пріятно ієств . ѿ ѿмѣтѣ главы г:

Н ячяѣтъ я пѣла серюющихъ дѣбьса прѣ
сѣе веру хрѣтовы дѣржали я не прѣшлина см
ѣко той ѣстѣ войстиннѣ сымъ божѣнъ :

Глаголь Значало $\frac{3}{2}$ д :-

Вмномъ пѣтрѣ рече, ѿ послѣднихъ
ісѣхъ хрѣтовъ • случившимъ ся ерѣвѣ
ночеснѣмъ веру снами, вопріеде
бога нашего, ѿспасителю ісѣхъ
хрѣтѣ • бѣгодѣять намъ ѿ мнѣхъ дѣхъ множи
тисѣ, во познаніе божіе, ѿ ісѣхъ гдѣхъ нашего
ѿмѣ бѣхъ намъ шѣбожественъ • сыновъ егѣ,

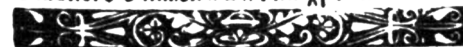
Застаўкі і канцоўкі –
арнаментальныя
ўстаўкі, якія Фран-
цыск Скарына ўвёў,
каб адздызляць
часткі тэкста адна ад
другой, пазначыць
больш і менш істот-
ныя часткі тэксту.

КОТИТЪ:

131

ѿко совершится тяжкий • ѿсгрешитъ
сынъ сямъ ѿсуженъ • ѿгда пошлю
ѿртемъ кѣтобѣ, ѿ Тѣхнѣ • поспешн прѣи
ти ко мнѣ еникополь, тѣбо ѿмыслихъ на
зимѣ ѿстѣти • зинѣ възаконѣ навченого
ѿяполося, сплѣностнѣ шпрояди, дѣннѣ
то ѿмѣ скѣднобѣдетъ • дѣючѣтѣ
же ѿнѣшн добрымъ деломъ приле
жатѣ • енижнѣхъ потребѣхъ
дѣнебѣдѣтъ бесплѣднѣ,
цѣлѣютѣ сѣщнѣ со
мѣю ѿси • цѣлѣи
любѣщнѣхъ нѣсѣ
бѣтѣре • бѣлѣго
дѣтѣи совѣсе
мѣи вѣмѣи
ѿмѣннѣ •

Дѣокомяно істѣ котѣтѣ поглѣннѣ стѣго
славного дѣчѣтѣла ѿпѣлѣ хрѣтѣи писѣлѣ •

На беларускіх землях пра кнігу
склалі паэтычныя загадкі:

“Не чалавек, а размаўляе”.

(Кніга.)

“Белае поле, чорнае насеньне.
Хто яго сее, той разумнее”.

(Тэкст у кнізе.)

“Зямля белая, насеньне чор-
нае. Пяцёра аруць, двое соча-
ць, адзін кіруе”.

*(Кніга, пальцы гартуюць ста-
ронкі, вочы, галава.)*

Друкарні ствараліся пры манастырах і кляштарх, пры калегіюмах – тагачасных вучэльнях, у прыватных маёнтках. Паступова ў друкарнях пачалі вырабляць на продаж і асобныя дрэварыты, над стварэньнем якіх працавалі беларускія народныя майстры.

Мастацкія якасьці народных дрэварытаў

Характэрная рыса народных дрэварытаў – моц вобразаў, якая зьяўляецца ў выніку не наўмыснай дэфармацыі формаў.

Народныя ксілографы абапіраліся, як правіла, на сучасную ім “афіцыйную” графіку.

Ілюстрацыі на старонках 37, 38 - народныя беларускія дрэварыты з калекцыі, якая да 1945 году захоўвалася ў Беларускаму музэі імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Іхныя творы – гэта вынік інтэрпрэтацыі гэтак званых “святых абразкоў” – гравюраў, якія калісьці прадаваліся ня вельмі багатым вернікам падчас адпустаў, царкоўных урачыстасцяў і пілігрымак – падарожжаў да важных для той ці іншай рэлігіі месц.

Але народныя дрэварыты нельга ўспрымаць як копіі, бо яны маюць уласную, самастойную, незалежную ад узораў мастацкую мову.

Стыль гэтых твораў – бясспрэчная ўласнасьць дрэварытнікаў. Часьцей за ўсё ўзор, на які абапіраецца народны дрэварыт, мае ніжэйшую мастацкую вартасьць, чым яго народная “копія”. Узоры гэтыя амаль заўсёды не маюць ніякага мастацкага вобразу, яны малакаштоўныя. У той жа час народныя дрэварыты амаль усе маюць выразны характар, уласны адметны стыль.

Васіль Корань

Звычайна аўтары дрэварытаў не падпісвалі свае творы. Але ёсць і выключэнні. Сярод іх – **Васіль Корань** – беларускі майстар-разьбяр па дрэве. Нарадзіўся каля 1640 году ў мястэчку Дуброўна (цяпер гэта горад на Віцебшчыне). Падчас спусташальнай вайны Расеі з Рэччу Паспалітай, Васіль Корань апынуўся ў Масковіі, дзе стаў разьбяр-гравёрам.

Там займаўся аздабленьнем біблейных кніг гравюрамі і стварыў так званую “Біблію для народа” – гісторыю ў малюнках аб тым, як быў створаны сьвет і як ён можа зьнікнуць. Такім чынам, майстар з дапамогай сваіх гравюр зрабіў Біблію даступнай нават для тых, хто не ўмеў чытаць.

Васіль Корань – адзін з заснавальнікаў жанру лубчнага малюнка. Ён зрабіў вялікі ўнёсак у разьвіцьцё беларускага друкарства.

Ілюстрацыі на старонках 39-43 - дрэварыты Васіля Кораня

